

SNOVANJA SNOVANJA SNOVANJA

SNOVANJA

Na rob neki stoletnici

V hrupu vsakdanjih opravil, ki so pač eksistenčna nuja, se je že zdavnaj polegel in zgubil zven slavnostnih besed ob praznovanju stoletnice Društva slovenskih pisateljev. Kot vsaka podobna prireditev je bila proslava stoletnice društva kot zunanja manifestacija dejavnosti določene skupine ljudi deležna pozornosti družbeno političnih dejavnikov in raznih analitično deklarativnih izjav o vlogi in pomenu pisateljev tako v kritičnem obdobju v zgodovini naroda kot v današnjih razmerah. Te so pač ustaljene oblike z jasnim namenom, pri čemer pa ne bi bilo prav, če bi prezrli prenekatero zanesljivo ugotovitev tako o naravi pisateljskega poklica, o njegovih eksistenčnih problemih, o razmerju med samobitnostjo in družbeno funkcijo pisateljevega dela, o društvu kot o sindikalni organizaciji posebne narave seveda, kar se je v specifičnih oblikah oglašalo v eksistenci društva in v njegovem delovanju od njegovega nastanka leta 1872 in verjetno bo tako tudi v prihodnje.

Ker je Društvo pisateljev določena, namenska, stanovska organizacija, združba ljudi, ki jih veže (bolj ali manj formalno) poklicna usmerjenost, lahko bi rekli posebnega duhovnega, kulturnega, idejno estetskega pomena in s tem v zvezi tudi družbenega pomena, lahko navzven učinkuje kot manifestacija navedenih vrednostnih kategorij pomembneje, kot pa v resnici takšna namenska združba lahko je. Poklic pisatelja, pa naj bo to osnovni ali dodatni poklic, je pač specifične narave, ker je povezan in pogojen z vrednostnimi sestavinami idejno estetske narave, zaradi česar ima v predstavah ljudi bolj ali manj

posebne opredelitve. Zelo slabo je, če je v teh opredelitvah zaobseženo neutemeljeno povzdigovanje pisatelja na nekakšen vzvišeni prestol, kajti pravi pisatelj je človek med ljudmi, človek, katerega zavest in volja sta pač usmerjeni tako, da dojmeta in spoznavata svet in življenje ljudi v njem s tistega zornega kota, ki jima omogoča organizirano besedno reprodukcijo spoznanega in dognanega v svetu — v raznoterih oblikah, v pesmih, pripovedih, dramah, v esejih in kritikah.

Za pisatelja torej gre, kaj in kakšen naj bo v obdobju razvejanih specializacij, v obdobju, ko se ideologije vtapijajo v bujni reki življenja, ker tega slikovitega, čudovitega, pa tudi mučnega življenja niso v stanju spraviti v svoje idejne kalupe, v obdobju, v katerem tarnamo o vrednotah, ki da so nezadostne ali da jih ni več, ko tožimo, da literatura bodisi kot avtohtona besedna umetnost bodisi kot idejno angažirana ustvarjalnost zgublja svoj pomen, v času, ko je knjižni trg preplavljen s knjigami, katerih vrednosti in pomena ne moremo raziskati sproti, pa se tolažimo, češ da bo to opravil čas, ki pride (ampak ljudje, ki bodo prišli, bodo napisali zase svoje knjige in se bodo nedvomno prav tako malo menili za izročilo kot se trudimo zdaj zavreči vse, kar je bilo dognanega). Ta navržena situacija dovolj zgovorno opozarja, s kakšnimi dilemami se iz trenutka v trenutek pri svojem delu srečuje pesnik, pisatelj, dramatik, kritik. Če kolikaj premišljuje, to pa je osnova njegove dejavnosti, se ga spričo takšne situacije mora polasčati dvom o smislu svojega po-

(Nadaljevanje na naslednji strani)

**Številka
je posvečena
100-letnici
Društva
slovenskih
pisateljev**

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

četja, o tem, ali se mu bo v njegovem prizadevanju vendarle posrečilo odkriti in uveljaviti takšne vrednostne sestavine, ki bodo v skladu s časom, ki ne bodo izmišljene, patetične, se pravi lažne, ampak zanesljive, resničen izraz življenjske vsebine, pa tudi plemenitenje obstoječe vsebine. Dvom pa v človekovem snovanju nikoli ni bil ustvarjalna spodbuda; velika dela so nastajala iz vere, iz raznoternih ver, vsebina ni bistvena, bistvena pri tem je gorečnost, zavzetost, skratka vera. Iz dvoma v temeljni smisel lastnega početja izvira torej raznoteri pojavi v sodobni umetnosti, nad katerimi, milo rečeno, ne izražamo svojega dopadenja, ali natančneje, da se zgražamo nad njimi, da jih na različne, tudi administrativne načine preganjamo, namesto da bi se resno vprašali, od kod njihov izvor, od kod motivacija za takšne pojave.

To je dvom v velikih razsežnostih, ki pa je izrazito racionalne narave, vendar je tako močan, da je zaslepil vsa čutila in obtežil tudi čustvo. Pojav ni nov, morda je samo hujši s svojo razsežnostjo, saj iz racionalistične zgodovine poznamo reklo: *Dubito, ergo sum* — dvomim, torej sem.

Seveda ne gre generalizirati tega pojava, vsak ustvarjalec v umetnosti se nedvomno spopada z njim po svoje, v individualnih oblikah in razsežnostih; vsekakor pa je zaznaven in zato tudi takole opredeljen. Rezultat tega spopadanja pa je razviden v delu, v pesniški, pripovedni in dramski ustvarjalnosti, kakor nastaja, in lahko rečemo, da je v njej zajet velik napor za iskanje nove samobitnosti leposlovne umetnosti, samopotrjujoče se umetnosti, pa tudi napor za adekvatno izražanje zapletenih silnic življenja, ki ga živimo in ki je podvrženo takšnim spreminjajočim se nasprotjem, da mu je mogoče slediti le z intenzivno pozornostjo.

Na te in takšne ustvarjalne dileme se seveda tesno navezujejo tudi in predvsem eksistenčni problemi pisatelja, ki so prav tako individualne narave, saj še zdaleč niso razrešeni tako, da bi se pisatelj lahko posvečal samo svojemu poklicu, pač pa v večini primerov mora delati nekaj drugega, da lahko sploh živi. Torej je pisateljstvo še vedno bolj ali manj amaterska dejavnost po svoji naravi, po svoji funkciji in vsebini pa mora biti temeljito profesionalna, če hoče kaj doseči.

Na to in toliko bi v kratkem zapisu kazalo opozoriti glede na to, da je bilo proslavljanje stoletnice pisateljske stanovske organizacije razumljivo bolj deklarativno, slavnostno in zato nujno bolj zunanje narave. Vsaki stvari je lahko samo v prid, če se poleg njenega videza razišče predvsem njeno jedro, poglavito tkivo, iz katerega vse izvira. Za premišljevanje in za premagovanje dvoma.

France Vurnik

Milan Batista: Euknastika 6 e, 1967

France Pibernik

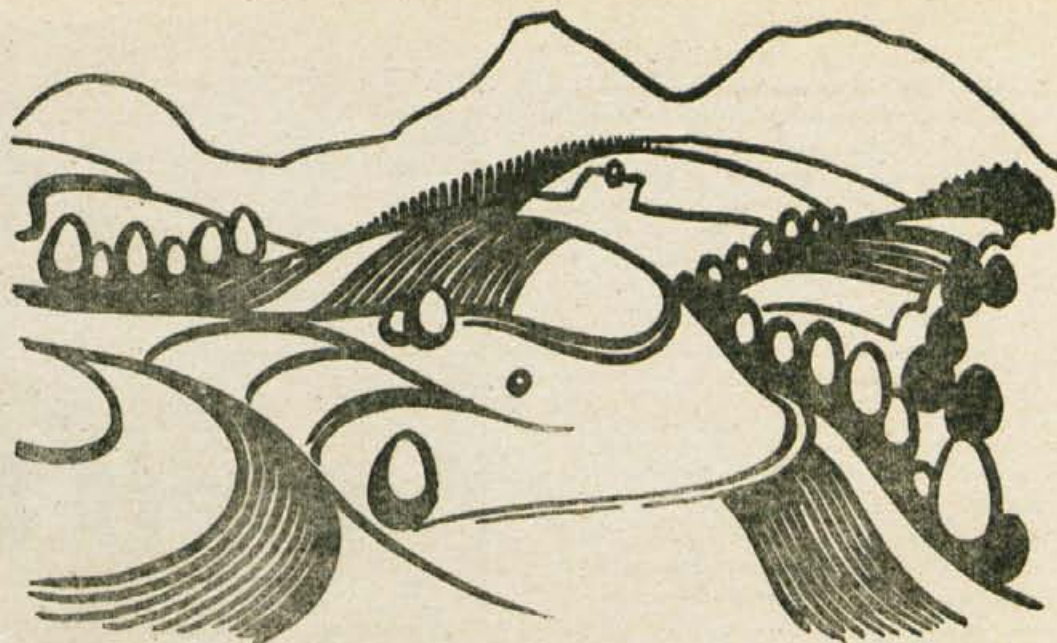
Kmečka
rapsodija

(po Jeseninu)

Bratu Ćirifu v spomin

Kam vodi pot z ovinkom,
bi ne smel vprašati.
Drnovo pač, očetovo in dedovo polje,
V visokem soncu
sosedje že desetič, dvajsetič
obračajo konjiče na ozarah.
In diha prst kot znan obraz,
ki nanj pozabil sem brez doma.
Stopala bela tipajo med travo in prstjo,
ki sega v dalj obzorja —
kozolci donkihotsko so postavljeni
v podaljšku strgane ograje.
Sivina streh.
Oporniki porasli z mahom.
Odkril bi se,
a ni klobuka.
Nasmehnem se,
a smeh ostaja v meni
in le korak mlahav
lovi se na ožini póta.

Tam naše so ozare.
In oče. Pod osmi križ.
Naslonjen na ročnik motike
zre vzdolž rjavih leh.
Z dlanjo otare potno čelo,
potem potegne polni dim.
Predolgo nič dežja za to peščino,
ne bo kalilo koj.
In spet udari v trdo prst.

Kamilo Legat: Vinjeta, 1972

Na onem koncu njive
je brat obrnil plug,
zarezal novo brazdo.
Mi roka nchote
usloči se v nerodno krettnjo,
da skoz pridih slovesnosti utrne
se krhka misel deških let:
orati,
biti kmet,
se puntati za vsako ped zemlje
in spet gnojiti prst s krvjo,
kot je zapoved iz davnine.

Nasmehne brat se,
prav kot oče,
v konici ust le ščepec več grenčice,
in ves kot v prsti bi umival svoj obraz
in glas, ki izgovarja zdravje —
ustavi konje, seže v plug
in plužna kola naravna za novo brazdo.
Spet se utrinja od srca k očesu:
moj mlajši brat,
moj ljubši brat,
ko na ozarah obstojim
samoten sam, brez pluga.

A oče misli drugo,
ne reče nič.
Vsak svojo pot,
najmlajši to.
Da le bi pot bila.
Skoz jutra gre,
skozi večere,
skozi noči,
in dan je skrb
in dedov kri je kakor breme,
kot temni rob,
kot nedosežen kraj.

Brat spet pogal je konja.
Zaskripal lemež je v drnovski plaz
nad Suhim dolom:
tam poje kamen pod prstjo.

V daljavi vidim kamniške planine,
komēnski hrib,
čez Homec Linbarsko,
in čez Debeli hrib Rašica
in temna črta Pšate tja do Slevca.
A onstran glas dobrav,
močvirskih rož dehtenje,
dežela bridkih sanj,
iz davnih dni spočeta.

Odhaja oče čez polje,
z motiko preko ráme
premerja svojo pot edino.
V zenitu so škrjančki:
kakor kamni se spuščajo
v razore spet
in spet se dvigajo visoko
odpevat polju in ljudem.

Kam vodi pot z ovinkom,
bi ne smel vprašati.
Brat ve in oče ve.
Sam sred ozar,
stopala v prsti,
blažen vonj v nosnicah.
In od srca k očesu
razgreba žilo suh osat:
odšel si daleč,
kaj se vračaš.
Brez tvojih čmer
je čas pelinov med.

1962

Kamilo Legat: Vinjeta, 1972

France Vurnik

Kamen

Kamen,
vrzi me v deročo reko,
da se spoprinem z njenimi vrtinci,
kamen,
moje veselje
se bo vrnilo v zemljo
nerazigrano,
kamen,
moje roke bodo odnesle v snov
oblike,
ki bi jih morale napraviti iz tebe,
kamen,
rojen sem bil,
da bi občutil tvojo težo,
kamen
in trdoto.
Te roke ne čutijo več
tvoje teže,
kamen.
Izzivati, ujeziti
bi me moral,
kamen.
Moje roke
bi se morale spopasti s teboj,
kamen,
da bi iztrgale iz tvoje gmote
oblike,
da bi se naveselile svoje moči.
Kamen leži,
kamen čaka,
kamen vabi,
kamen izziva
zaman.
Kamen se norčuje,
izzivalni kamen.
Čakam.
Nekega dne se povrnem
k strugi moje reke,
da mi vrne delček upov,
ki sem ji jih prepustil
v trenutku najinega
raztočja.
Kamen,
to je najina
lastina.

Milan Batista: Enkavstika 1967

Kako bo potemtakem s tragedijo?

To ni čas za velike reči,
nikogar ne zebe, nihče ni lačen,
o, srečni časi,
ko zapiramo oči,
saj pri sosedu še ne gori.

Vsak dan se vrta film
pred našimi očmi:
svet stopa pred nas
v odlomkih in preveč resničen,
da bi mu hoteli verjeti.

Bolečina nenasitnosti in dolgočasje
se prihuljeno seli v naše dlani.
Nič več ne bo z godrnjavimi akcijami;
za vso to nakopičeno trudnost
se prezgodaj dani.

Drevo ve dovolj za svojo rast,
zato tudi zna umreti brez bolečine,
tudi ti in jaz veva,
da vse mine in še kaj,
pa vendar vsako jutro znova
odhajava na nove poti,
da bi odgnala iz sebe
brezupnost vednosti.

To naše življenje,
to so majhne reči,
ki se jim večasih pritakne
ponos, poraz in morda nekaj časti.
Da smo si to izmislili,
se oproščamo in mučimo med seboj:

smo pač že v letih
in drznost si privoščimo samo,
kadar smo v družbi s tehmiko,
pa ne, da smo si jo izmislili zato,
oj zato,
da bi v naših srcih več poguma bilo,
oj bilo
za to tolikokrat dognano,
pa vendar zmeraj novo hojo
za človekom,
za čisto preprostim
in za vse večne čase umrljivim človekom.

Pavel Lužan

Ta dan, ta noč, Marija

Janez Kranjc, rojen 1913 v Kranju, visok 174 centimetrov, samski, brke brije, posebnih znamenj nima, sedi v gmajni, na iglicah pod borovci. Noge ima skrčene in s petami škornjev sava oprte v zemljo, da ima lahko komočle trdno oprte na kolena in roke prekrižane med kolena. Tako ni videti toliko sključen, kot če bi sedel v ravnini, saj se za njegovim hrbtom dviga pobočje, da sploh ni videti temno sivih oblakov, ki so zdaj nad gmajno, ampak se tam njegovo zrenje konča v ogromnem kupu iglic, rjavega listja in stelje, iz katerega molijo mušnice, lisičke, leskove vejice in veje in borovčeva debela. Sploh pa redko pogleda sem za svoj hrbet, saj je v njegovem zrenju grabnat svet, ki se spušča in neha biti gozd, a ni travnik, ker je na oni strani nizkega kotla že ozara.

Počasi diha in tako globoko, da je videti, kako je ponošen Varteksov suknič v ramenih preozek. Nasploh je Janez zelo neopazen v rjavem gozdu, iz katerega pa zbodejo v oči njegovi dolgi beli lasje z enako ostrino kot bel mustang iz prerije na kakšnem filmskem platnu.

Tu tak mir, mrmra, tu bi lahko v miru umrl, mrmra, potem pa tudi leže na hrbet in se ooh privije k iglicam in zemlji, v njegovem zrenju pa so široka dna krošenj, ki jim sploh ne vidi konca.

Ah, tako, reče, kar duša neha boleti, se obrne na trebuh, da je suknič razpet kot krila, tako je, skrčji roke in si dlani dá pod brado, da lahko zre gmajno čisto pri tleh, pri suhih, rjavih iglicah, pod katerimi se navadno naselijo mrav.

Sliši različne ptičje glasove in zaletavanje borovčevih krošenj, ker veter prinese zvoke avtomobilskih motorjev in tiste nedoločne iz naselij, ki se odbijajo od hriba, le kakšen hip.

Res, res, žujnja, vstane in gre po gmajni, z rokami tipaje od debela do debela, da začuti to gmajno, to svojo zaveznico, to svojo prisluškovavko, to svojo prijateljico, to svoj menzo, ki izdihava kisik, da postane bolj okreten, poskočen in sploh lažji, zato zapešači hitreje, da še bolj, in res začuti borovce, potem pa tudi smreke, kostanje, bukve, hraste in potem še hitreje in cikcakasto, ko zre krošnje, ko zavoha smolo, ko tipa in trga listje in vršičke in vejice in odgrinja veje, grmičevje, se drgne ob debela, lomljiva smuka praproti in pohodi jelenove jezike, duš se mu škornji vdirajo v luknje, potem pa že sliši lomljenje in šelestenje in pokanje teh odmrlih gozdnih reči pod škornji oglašajo, če potegne gornji del stebra s suhim klasom in prizemne, temno zelene nožnice, ampak že naslednji hip je drugje, ker se nič več ne ustavlja, kot se ne ustavlja čas.

Tako lomstenje in hrup povzroča, da pre-podi ptice, divjad, golazen, vendar jasno sliši, ko debele kaplje padejo na listje in iglice in se različi neskončno škrbofanje, kot če bi ne-naden ogenj požiral to slamo in listje in lubje žive gozdne stvari. S prvimi debelimi kapljami v blagu pride do ozare, potem naenkrat in čisto kratek hip vidi le belo svetlobo in joj sliši tak

pok električne eksplozije, ki ga prilepi k zadnjemu deblu, ko je v njegovem zrenju že njiva in nizka rjavordeča stieha, v ušesih pa grom.

Vsaj do tja, reče, se odžene od debela in kar čez njivo kar se da hiti proti hiši in nič ne pazi, kam stopi, zato se prst lepi na škornje in potem med koraki škornji mečejo v zrak kepe, ki za njim padajo dol, in je videti ko kakšen stroj, ki obrača zemljo.

Ko je spet na travi, enkrat, dvakrat udari s škornjem ob škorenj, potem odpre vrta vrata v ograji in hiti k hiši pod streho.

Zdaj je mirnejši, nemir pa se večja v vodenem ozračju, kjer ga delajo strele, grom in veter, ki povzroča, da debele kaplje padajo v neenakomernih nalivih kot goste, kadeče zavese, ki se na strehi razbijejo in se nato s strehe zakadi od drobnih kapljic, ki pršijo po njem in steni. Ojduš vidi, da je vode več kot strehe, zato gre k vhodnim vratom, ki so odprta, da zlahka vstopi. Koj ga ustavijo nagačene glave živali, pritrjene na stenah, posebno odprti gobci, ki kažejo zobovja; sicer pa tudi trojna zaprta vrata nasproti vhoda. Gleda po veži, kjer ni čevljev, copat, obešalnikov, igrač, dežnikov in sploh nobenih vežnih reči. Celo teracasta tla so čista in imajo lesk, da obstane in gleda ja ja lisičje glavo, medvedove zobe, velike črne bun-kice oh v srninah obeh, rdečo črto na rušev-čevem vratu, veverico z orehom, glej no podla-sičine podočnike, v kupu črnorjave glavine pra-šičeve čekane; vse odprte gobce teh reči, ki manjšajo vežo in so prašne, to vidi, a tam skozi svetlo odprto vrat vidi naliv vetra in vode, ki pada tudi na prag, zato naj-bo-karčé stopi do belih vrat, ki so najbolj česno in potrka. Čaka. Ooo. Poslušaj za vrati. Mejdus. Nobenega glasu ni, ne ropota, sploh nič takšnega, kot če so ljudje v prostoru. Kljuka pokljuka, vrata osta-nejo zaklenjena. Čudi se, ja kaj pa je to. Takoj gre k drugim vratom; levica spet trka, desnica drži črno kljuko iz mase in čaka nekaj hipov, potem pritisne in vrata se odpro v nekaj korakov dolg temačen hodnik, ki ima stene iz samih vrat: na desni so dvojna, standardno velika, ena so pol iz stekla, skozi katerega svesti svetloba v hodnik, na levi pa so dvojna, manjša. Za prvimi vrati vidi kuhinjo, zato potrka in odpre Uja.

Hašo, a je kdo doma? Halooo! A je kdo doma? Med vrati se obrača in ne vstopi, čeprav je notri toplo.

A ni nikogar, odmeva po prostorih in ven, a ni nikogar, halo, stojé občaka v tišini na hodniku.

Blisk bliska za bliskom, grom je vsakokrat rezek; potem se oddalji, ko da se kdo z motor-jem brez izpušne cevi vozi pred hišo sem in tja. Tudi vlago in vodeni mraz čuti na hodniku, kjer sloni na steni, z rokami v plitvih žepih, vendar vežnih vrat ne zapre, ker je že brez tega dovolj temačno, saj je nebo čisto do tal.

Nenadno se odpro druga vrata, da je takoj bolj svetlo, a v svetlem pravokotniku med ko-rakoma obstane ženska, ki aaa krične, da je prečej konec halucinacije, saj se svetloba in prozorna spalna srajca in njené obline skrijejo

za priprta vrata, od koder glas glasi, kaaaj pa vi delate tukaj, kaj?

Oh, gospa, nič se ne bojte, reče, dež me je prignal, reče, le vedrim, nič se ne bojte, reče, saj nič nočem, reče in sliši, ja kako pa ste noter prišli, ja pa kdaj?

Saj sem spraševal, če je kje kdo, reče, bi vprašal, če lahko povedrim, a ni bilo nič, sem pa čakal, nikar ne zamerite, saj bo kmalu ne-halo, reče, in bom šel. Nič se ne bojte!

Joj, ste me prestrašili, reče, ko stojite tu, jaz pa nisem vedela, reče, ah, saj drugače ni hudega, a tujec je tujec.

O, dobro vas razumam, gospa, reče, danes so ljudje vseh sort, ampak vrata so bila odprta, sem pa vstopil, ko tako hudičevu lije, da nisem imel kam.

Ja, je že boljše, reče rezek glas, ampak pręc sem bila čisto paf, joj, ko sem mislila, da so vrata zaklenjena kot navadno, joj, pa v mraku zagledam postavo!

Nikar ne zamerite, gospa, reče, menda ni to tako hudo, reče, a ne! Če vam je prav, reče, bom še pet minut počakal, a ne!

No ja, reče, zdaj kar ostanite, ko vem, reče, če boste tam, me nič ne moti, je konec besedi, a tista vrata ostanejo odprta za trak svetlobe, ki je nekaj hipov pravi magnet za Janezove oči.

Ja, ja, mrmra in potem skozi steklo v vratih in oknu, tam na sivo zelenem okotju vidi, da še zelo dežuje.

Tako mine precej hipov, ko je tišina in je tudi sam kot tišina na hodniku, dokler ne stopi bližje k tistemu traku svetlobe, ki je ostal za žensko.

- Gospa, reče.
- Ja, kaj pa je, reče.
- Bom kar šel, veste.
- Oh, zakaj pa, ko še lije, reče.
- Ja, ne več tako, reče.
- Zaradi mene lahko še ostanete, reče.
- Aa, bom kar šel, veste.
- No ja, če nočete, reče.
- Kaže, da ne bo nič bolje, reče.
- O, počasi se bo zliho kot vedno, reče.
- No, saj toliko je že, reče.
- Ja, kakor veste!
- Hvala, pa adijo, reče.

Adijo, sliši, ko gre skozi vežo mimo odprtih gobcev tistih reči na steni, Zunaj si suknič potegne čez glavo in pod brado stisne reverje skupaj, da zlahka zre pot, a ovratnik še vedno štrli naprej ko šild. Potem, ko gre čez travnike do prvih kmetij in mimo v vas in nato po Stran-ski ulici, kjer strašno smrdi, ker se na ulici mešajo voda, gnojnica in smeti, saj tu komunala ne izvaja komunalnih del, je Janez Kranjc videti ko kakšna črnogorska starka s pletom. Tak je še tudi petdeset metrov naprej, ko na križišču savski škornji do robu izginejo v smrdljivem bajerju, da reče prekleta svinjarija in komunala in zavije proti Veliki cesti. Po asfaltu gre hitreje, in ne da bi koga srečal, prehodi široko cesto do konca in lahko končno vstopi v kletni Vino-toč: skozi ozka vrata po stopnicah v hladen betonski prostor.

Tu se vinsko žvepleni vonj razširja od betonskih tal do surovo obdelanega stropa, do koder sega tudi gosta megla cigaretne dima; vmes zavoha znoj iz škornjev borovo in kra-varski smrad hlevskih fertahov in olje, bencin, nafto, terpentini z delovnih oblek in sveže pečen kruh in salamo v cekarju; a kakšenkrat napol-nijo običajni zrak težni parfumski hlapi in bri-onski losion s pravkar obritega lica postaranega gospoda, ki rad diskutira, veselo kima in govori z rokami in je z belo srajco in kravato dobro viden med od zraka rdečimi obrazi in modrimi delovnimi oblekami, med katerimi se Janezova bela glava in Varteksov suknič zrineta k pultu. Prostor je tesen, napolnjen z vsevpreglasovi, kašljem in drobci slin, ki z besedami špricajo iz ust.

O, Janez, a je tebe tudi žeja pripeljala, reče Micí v modri halji in v micastem nasmehu, ko kasira.

Danes me je dež, reče.

Ja, res je svinjsko, reče, hitro povej, kaj boš! Ze gleda vstran in vpije, o ti pa stran, vpije, marš, udari po roki, ki treplja micasto zadnjico.

Eno žganje mi daj, reče Janez.

(Nadaljevanje na naslednji strani)

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

A velikega, a malega, reče in v desnici drži steklenico, ja, danes so vsi podivjanili In je slišati množičen hahaha.

Dedca pogledaj, reče Janez in ima desnico s petlisočakom na pultu.

Ja, kaj zdaj dam, reče.

Oh, Mici, velikega, a ne, reče.

Mejduš ste vsi enaki, reče, natoči v deci kozarec in mu ga da, Janezova desnica pa se ná stegne proti njej, a zaman, ker reče, oh, boš poj!

Tja na desno gre, z levico si majčkeno-majčkeno dela prostor, desnica nese kozarec. O, pozdravljeni, sede za mizo, ki je pod suknenimi in golimi komolci. Pivci besedujejo, da besede zadevajo in udarjajo brez prestanka kakor gumijasta krogla, ki je je vse več in še nič ne odkrhne na nobeni strani.

Hej, Janez, a si bil v gmajni?

Ja, iz gmajne sem.

A si videl kaj gob?

Sem, sem, a me je dež.

Saj so napovedali dež, kaj pa greš od doma. Jaz sem na placu videl takšnele, naredijo prsti velik krog. Vsak dan bolj uganejo.

Jaz ne mečem denarja stran.

Ce si bil v gmajni, boš že vedel.

On pa kar doma čepi, zato je ves bolan. Gnije.

Umrli boš v tistem brlogu, pa še nobeden vedel ne bo.

Mici, daj mi še dva deci!

Na stara leta se pač zgodi tako.

O, pri nas se dela, dela!

Jaz pa vsak dan eno škatlo Drava, dva deci in vžigalice.

Ja, tule še nekam gre, drugače je »glih za glih«.

To ni tajna javnost!

Mica ima vsak dan večjo rit!

Saj cel dan skače okrog sodov s štefani, s kozarci.

O, gre, dobro nese!

A še hodiš okrog štiliat?

Ja, za hrano, poj pa doma ležim.

Tvoja hiša je pa vsak dan lepša!

Eh, ta stara če, moram pa še jaz!

V grob ne boš nič nese!

Marija, ti ga imaš dostil!

Dddddd, se oglašá mutasta Marija, ima ves čas odprta usta, iz katerih kakšen hip odteče slinasta nit do karirastih prsi, kamor potem tudi gleda in z desnico ihtavo podrgne, da se slinasta nit pretrga in se karirasto oprsje premakne gor in dol; z levico pa pocuka za suknjič poleg sebe in dn dn dn sikasto reče in vleče suknjič in telo k sebi, u-ba-e, uba-ae, dn dn pee p-pee-mm, mm, molí kozarec.

Daj mir, kurba, saj komaj sedi!

Kje je pa Jaka? Kdo ve!

A že en moški glas zapoje:

I proplakat će noći,

i proplakat će zora,

a kako ne bi čovek, koj' živi kao ja!

Sinoči jo je Jaka odvlekel.

Uba ba ba baaa, glasno glasi iz Marijinih prsi, desnica tolče s kozarcem po mizi, vsa napol zleze v bližnje naročje, peedn dn ddn.

Marš, proč!

Sem dal pet tisoč za sekurant.

A se bojiš umret?

Ddd dn, se napolni na mizo in kolca.

Saj smo vsi na tem.

Ko nič več ne moreš!

A ti boš rekel?

Ha, ha, ko nisi za nobeno rabol!

Sem hlode fural po dolenskih gmajnah, mejduš, sem vsako pastirico flk na hrbet v travo.

O, zato si takrat res bil medved, zdaj imaš pa le ime, ha, ha!

Ampak Jaka pa še zmeraj more vsak teden.

Ja, ja takrat pri tridesetih niso mislili, da bomo moč pustili tam. Zdaj pa dohtar reče: si prestar!

Ni denarjal

Je hudič!

Sem se oženil ta dvanajsto uro, pa sem se še prezgodaj!

A veš, da je Pavle umri?

Zdaj je pa pravo žganje samo še na Javorniku.

Kdo bo hodil gor, a?

Sto metrov grem, pa mi pride za crknit.

Mici, pridi sem!

Fantje, dež je nehal!

Oktober je ponavadi lep.

Zdaj pa jemlje naše letnike.

Le glejte, da ne boste vsi šli!

Ce boš slabo stregla, se v rit pišil

Dn ddn ddn pee dn...

Daj še eno žganje, Mici! Pa Mariji enega, reče Janez.

Je že čisto na tleh!

Spodaj nima nikdar nič.

Kar daj roko pod kikkol!

To je en larifari, daj no, mlad človek je lahko neumen!

Jaz imam pa rad konzerve.

No, daj roko pod kikkol!

Ko je bilo vojne konec, smo se zapili v barako in pili iz sodov. Tri dni. Ni šel nihče domov!

Daj, daj, za tisto poscankol!

Ja no, življenje gre!

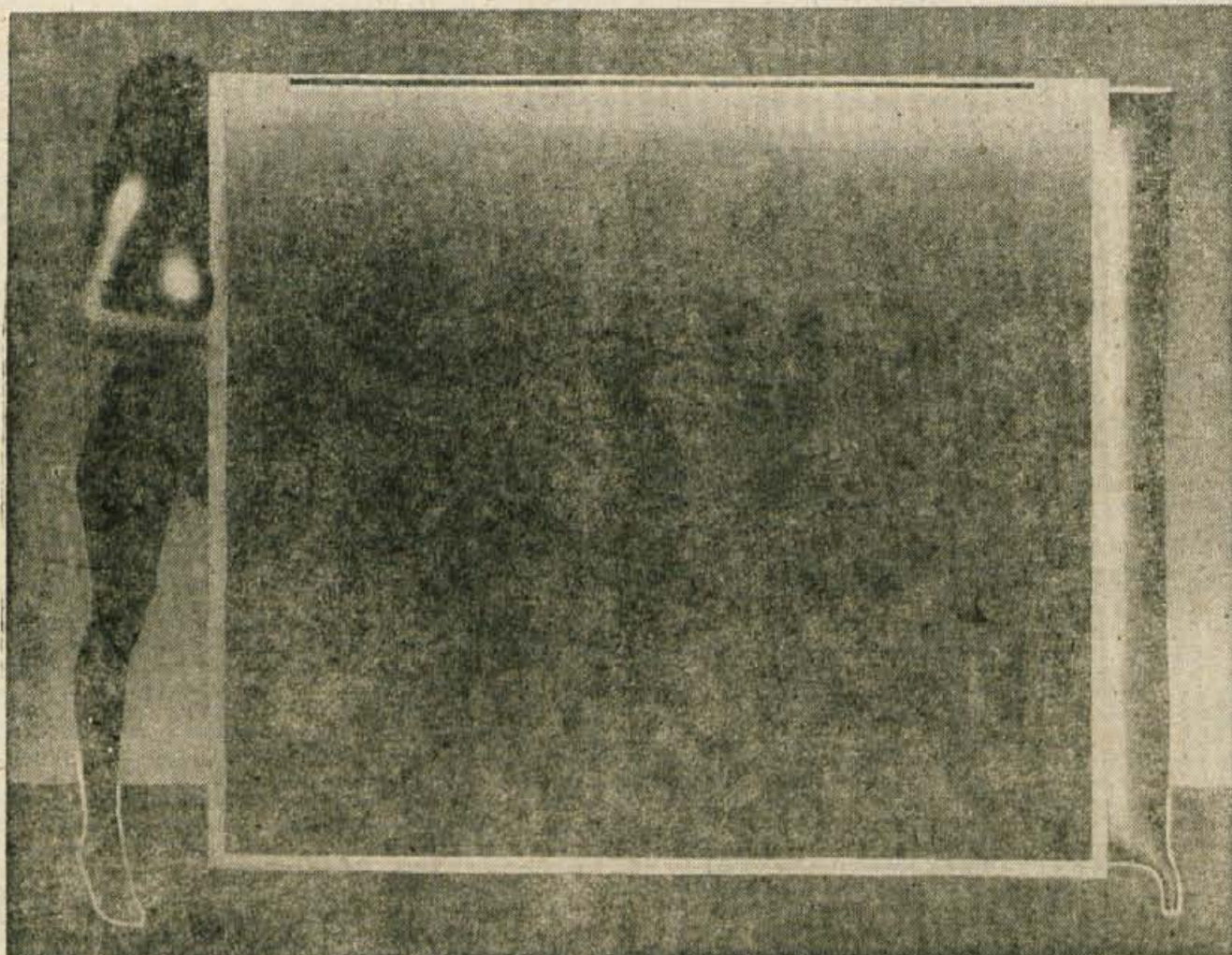
Ná, Marija, reče Janez in sliši ddd uba-ee u-ba dn ddn, ga primejo dlani za vrat in zobčuti na temenu, u-ba-ddn, mu razmrši bele laske kakšen veter, potem njegovo glavo poriva svoje karirasto oprsje, mmmn, mmn, mm.

Ha, ha! A te hoče?

Ha! Ha!

Daj mir, jo podre na klop poleg sebe in reče pij, in jo namesti k mizi, da ima komolce gor in ji glava klone do kozarca. Janez izpije na zdravje do dna in zavpije, Mici!

Ha, ha! Je že ta prava, Janez!

Boris Jesih: Figura s paravanom, olje, 1971

Pravijo, če so kurbe vesele, je cel mesec sonce.

Vraga bo, mene povsod trga.

Ko bi še komu lahko kaj verjell

Jaz nič ne dam na besede.

Kar plačaš, to je še.

Spet bomo lahko rekli, da kruh spi.

Mmmn, mmmnm, stisne skozi zobe in se n n n z glavo med rokami nasloni na Janezova kolena, slinaste niti pa se potegnejo po hladnicah in na tla.

Prasica, a kar pljuje!

Marija, daj mi, zavpije in jo spet nasloni na mizo, na pij!

U-ba mmm, ji glava niha do mize, u-ba u-ba ba bba, desnica v loku in dolgem hipu nosi kozarec k odprtim ustom, odkoder glasi u-ba bba in ima rdeče oči zaprte. Enkrat srkne, odloži kozarec in obsloni s slinastimi nitkami, ki visijo iz napol odprtih ust, odkoder ves čas glasi u-ba bba in mmmn in ddn.

Vse gre naprej.

Zdaj bom jaz dal za en liter!

Ta stara me bo spet prišla iskat, reče in pogleda proti vratom, za katerimi je že noč.

Ja no, jaz sem pa spet sam kot včasih.

A ima kdo kaj za brusiti: za žago računam petsto, za sekuro tri, za škarje pa dvesto.

Vse se bo podražilo!

Si videl parte na cerkvenih vratih?

Nikoli nimam očal s seboj.

Vsak dan jih je najmanj pet.

Mejduš, saj ne upam več čez cesto, tako drvijo, koj ga imaš za ritj!

Ja, vsak ima svoje; ta mladi pa spet svoje.

Saj smo mi tudi živeli pa živeli, pa živeli pa delali, pa delali pa delali.

Na zdavje!

To je še najbolj prav.

Mici!

Kaj bo še, reče in pobira prazne kozarce, kozarčke, steklenice od piva, vina, a bo še kaj, reče, oh, njo mi spravite domov, reče s polnimi rokami kozarcev in s steklenicami pod pazduho, še vedno nagnjena nad mizo, da ima precej eno roko z zelo živahnimi prsti na zadnjici, o, tole je pa dobra peč!

Booš, reče, domov pojdi in vtakni roke!

Nič več!

Gremo. Noč je.

Njo mi spravite domov, reče in kasira, liter vina osem din in tj liter, a nimate drobiža, reče, ja, res, to revo spravite domov, in sliši, ja, saj nismo njeni, zato reče, joj, ste čudni ljudje! in ob ves drobiž me boste spravili!

Janez, ti si mi dolžan, reče, šestkrat po dva in enega zanjo, štirinajst, reče, oh, Janez, daj, ti spravi revo domov.

Naj tu malo prespi, reče, a sliši, kaj tu, mi zapiramo, tu je treba še pomesti, saj je ko v svinjaku, sliši še prijaznejši micast glas, daj, spravi jo domov, te bom še rajši imela, čuti roko na svoji rami.

Ja, prav, reče, ne čuti več njene roke, ker zdaj spravlja denarnico v žep, hej, Marija, Marija, jo trese za rame, hej, Marija, vstani, pojdi domov, zapirajo, daj, daj, zbudi se, premakni se, saj nisi doma, mejduš si nadelana!

Dd dddd, jamra in je lutka, a Janezove roke zgrabijo okrog pasu in jo dvignejo, čeprav se upira in noče na noge in je težka kot cent, a še Mlcine roke primejo in prestavita lutkasto Marijo ven na zrak, v noč, kjer jo Janez obdrži na nogah.

Ddn, ddn ddd, se roke oprijemo sukniča in zamajajo se njegovo telo, a on se razkorači, popravi prijem in gre s karirasto postavo na cesto, kjer jo pol nese, pol gre sama, da se oba majeta v neonski svetlobi vzdolž Velike ceste, kjer imata zelene obraze, dokler ne zavijeta v mračno prečno ulico proti cerkvi.

U-ba u-ba, čuti roke okrog pasu in da postaja lažja, zato popusti prijem in ima čas, pa zre okrog in vidi jasno nebo in zvezde nizko in nikjer nikogar, o, ga veseli ta svetla noč, ko dobro vidi moker svetleč trak ceste in svetle zidove hiš in ograjo pokopališča in reči, ki so, do koder seže zrenje.

Ddn dn dnn, sliši Marijin stisnjen glas in čuti, kako ga roke izpustijo, kako ga odrinejo in se primejo za ograjo, da se karirasta postava zamaje, se nasloni in bruha. Za hip gleda, potem gre naprej do vogla ograje in zre cerkev; polna

luna sije, da je stena svetla in v njegovem zrenju koj bel okvir petmetrske freske in bel konj in svetle jezdečeve oči in svetel klobuk in svetla konica meča in potem nižje svetel plašč, ki ga dajejo roke k belim lasem in beli bradi in svetli, napol goli klečečji postavi. Tu so nekaj hipov njegove oči, potem pogleda ob ograji tja dol k Mariji in vidi, da čepi, in sliši šumenje, ko ji voda teče iz mednožja, zato še postoji s svetim Martinom v svojem zrenju, ja, tako je to.

Tudi jaz bi dal plašč, če bi ga imel komu, mrmra in pogleda nižje, v vhod, kjer je pod napuščem čisto temno, ko da tam ni nobenih vrat in kljucke in ključavnice.

Ddn, ddn dd, pocukajo njene roke za suknič in se ga oklenejo okrog pasu, ko reče, pa pojdiva, če ti je boljše. In gresta.

Ddn ddn, sliši.

Ja, tako je to, eno svetovno sranje, Marija, reče in sliši mmmn nnn mn in čuti, kako ga roke še tesneje stisnejo okrog pasu, zato jo tudi njegova levica objame okrog ramen, oh, vseeno me vse nekam veseli, desnico pa pritisne na karirasta prsa.

U-ba u-ba bba u-bba ccc, se oglašja.

Ah, ko ne moreš govoriti z menoj, ti si reva, Marija, reče in sliši aaaa, ddd, dd.

A veš, še to ne vem, če me razumeš, reče in z desnico pritisne na prsa, to je hudič!

Rezek a-dd sliši, zato reče, saj sem jaz ravno tako sam. Besede nič ne pomagajo. Tiste svoje reči imam, to je vse, reče, ko hodita.

Poglej, tule sem doma, jo potegne s seboj k prtilični hiši ob cesti. Tule. Pojdi še ti noter, reče, boš skuhala kavo, predno greš naprej, jo izpusti pred vrati in vtika ključ, odpira vrata, prižge luč in stoji v veži, ja, pojdi noter, potem odpre še ena vrata in je v veliki sobi, kjer ima ležišče, štedilnik, kredenco, mizo in te reči.

Ja, pridj no noter, stopi na prag, kjer sliši ddn, ddn in vidi Marijo, ki z rokami maha in odkimava.

A misliš, da nisem vreden, da greš pod mojo streho, a?

Abb bb, se maje karirasta postava, potem vendarle stopi čez prag in v sobo, kjer zre stvari.

Ná, tule je lonček, voda, na štedilniku je kuhalnik, tule so še te reči, reče, ná, skuhaj kavol

Marija pa zre, obraz ima miren, v mokrih očeh ima lučke, ko odkimava dddn ddn. Njene roke ga ujamejo za suknič in povlečejo k sebi, da zavoha kisel vonj po vinu in hrani in slinah in sokovih iz telesa, da zastane, o, Marija, a ti pa hočeš to!

U-ba ee u-ba, hitro zadihja, pritisne vanj, da čuti roke pod sukničem in da s silo odpenja gumbe in čuti, kako se trese pod karirasto obleko, kako rške vlečejo, kako praskajo in zbadajo z nohti, o, o, in srce mu hoče ulti in življenje je drugačno in ves gori in spomini so sedanjost in kaj takšnega pa še ne!

Marija, Marija, jo stiska, hitro diha, je ves znotraj in je konec besed in teh reči, je pa še dihanje, je gorenje, so sokovi in toplota; je globok mir, v katerem potem ležita drug ob drugem.

Veš, Marija, ti si zlata ženska, reče, tebe bi hotel imeti za zmeraj, reče. Nekaj hipov je samo dihanje.

Da bi se vsak dan sukala tule notri; pa okrog teh reči, reče, ja, ja. Zdaj pa vstani in skuhaj dober čaj, si vleče hlače gor, a Marija hitro vstane, obleka pokrije telo, da je spet karirasto, in se oglašja bba bba bba bb in z roko trka na čelo.

A nočeš, reče, a nočeš čaja, reče, a nočeš skuhati?

Bba, bba, bb bbb, stopi k mizi in bbb vrže emajliran lonček, da zadene v steno in potem na tleh pk, pk poka emajl, ko Janez reče, mejduš, s teboj je še slabše, kot pa če sem sam.

Bbb bb, gre ven. Uu uuul

Vrata tresknejo nazaj v svoj okvir.

S teboj je pa en hudič, reče in obsedi za mizo, z dlanmi med suhimi drobtinami in muhami na mizi. Pred pragom sliši korake, ki se izgubljajo v tišino, ki je nekaj hipov povsod; potem prične na tleh pk, pk, pk, pk spet pokati emajl in odpadati z lončka.

Stefan Simonič: Kompozicija v modrem, pastel, 1971

Valentin Cundrič

Soneti

surovi prsti te prestrežejo
plevelnato srce zacvili
in rešnjo pot zarezajo
vrtinci duše so zavpili

prihodnost ne trpi navzočih
in sončnica besed se ospe
goriš na stenju mrmrajočih
življenje te zelo potre

po belih parkljih ki so dèdni
boš kopitljal skoz blato in sk. z jod
boš kopitljal z mareličnimi tedni
oj ti podganasti dilaiopod

nikoli nisi razložen
telo ni razlog za namen

telo ni razlog za namen
in glas ki kliče te izganja
v ozadju dni si razglašen
in plat besede te oznanja

iz moljev strune so spletene
nad ječami glasov se oglasijo
mumije oči so presušene
kako naj te ne izgubijo

telo je brez poti je brez poti
saj duša ni nobena cesta
besedi v jezeru krvi
kako naj se razvesta

samo da te zasežejo
oblečejo te in obvežejo

oblečejo te in obvežejo
s kosami spola te kose
kako te kruto zaprisežejo
te s sabo dobrohotno razsvetle

prah jantarja bo pa kapljal
izvotlil bo besedo in meso
človeka človek bo škrebljal
nikomur pa ne bo hudo

če ljubje spola zogleni
ostane bore malo bore-malo
v grmadi in pepelu ljudskih dni
še to se bo samo razdalo

na sto načinov razložen
nazadnje pa si opuščen

otipali so v tebi rez besed
na brani so sveta čepeli
na vrvi je obvisel sivi syet
ni znano kdaj ga bodo sneli

rogovi časa so krvavi
grozdičje let nakremži vsako lice
mučenci so in niso pravi
v snop ljudski kotijo lisice

na skrinjah dneva posedijo
ljudje obglodani v bodico
odpojejo in se solzijo
so v rodu z izgubljeno prepelico

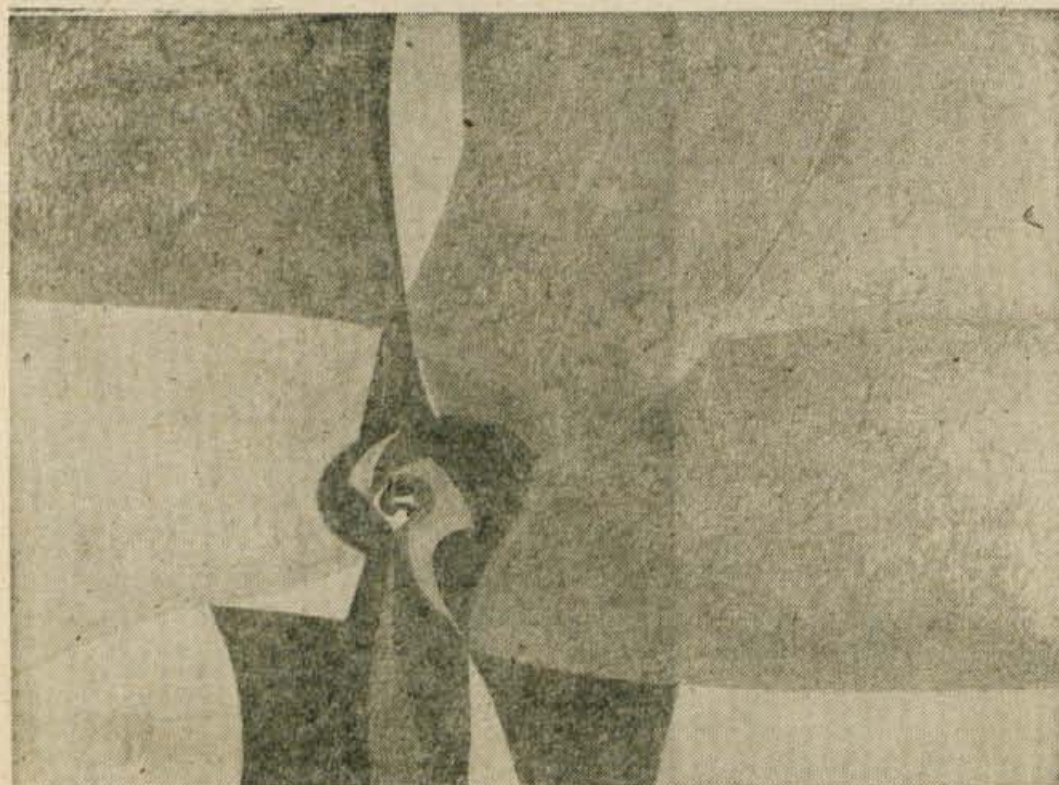
otipali so v tebi gnoj krvav
žlebičke po katerih si curljal

vigrano igro si izdal
pa nisi niti malo kriv
prhneči čas je bil bahav
pitnino sam si je odlil

kaj bi zahtevali nazaj
kaj bi zahtevali naprej
paberkovanje s kupčkom saj
goreče sebi se nasmej

in boš goreča rokavica
pohojen venomer na tleh
in boš besedica golica
svoj smeh v teh sunkovitih dneh

in boš še razcefrani jog
valpurgin bič in potlej stok

Stefan Simončič: Kompozicija v zelenem, pastel, 1972

Bojan Pisk

Prehod

Med črnim in belim
 razbiješ prehod
 čez slepoto,
 kratke zamahe pustiš
 na tleh
 neumite,
 nad spretnostjo živcev
 se smeješ,
 se smeješ
 — in nezaporedne zaznave
 odtrgaš z vezi,
 pa jih naženeš v svoj lajež,
 da ti zmrevarijo,
 stekle od tvojih zob,
 nameček vesti.

Ptiči

Naježeni v goloti
 visijo navpik
 zadržanih kljunov.

Ne vztrepetajo
 nasproti
 drsečim odkritjem
 prostora.

Prebodeni z barvo
 lastnih oči,
 ki zrejo za njimi
 iz blatnega protja,
 se zgrnejo v jato
 odbitih konic.

Imena

Po vrsti naštevam imena,
 nekdanja,
 današnja,
 prihodnja,
 nekatera glasneje,
 nekatera tiho.

Nekaj jih zamolčim,
 med njimi svoje.
 Povedal jih bom mogoče
 kasneje —
 (pod črto seštevka)
 z modrostjo poante.

Ples

Mit naših ritmov
 se vrača v poznem,
 predanem stopanju
 čred.

Skozi vijuge
 zelenih,
 nepokošenih ur
 grize sokrvice
 pesmi.

Ples odrešitve
 se redči v zobeh
 neke obletnice.

Vseeno katere,
 Telesa nam rastejo
 varno
 med dorečenostjo
 rojstev in smrti.

Vseeno kje.

Okno

Ostal je zastrt s svojim oknom.
 Neizrečeno svetlobo je sleherni dan
 stopnjeval
 v začetno,
 rastoče
 in končno.

V teh samolastnih,
 odločenih zlogih
 ni bilo zmote,
 napake
 in dvoma.

Tvegaj je redko,
 vse manj,
 in še to le razmerje
 sončne osti in ptice,
 ki ga je skrtil nejevoljen
 pod zglavjem
 do drugega jutra,
 ko je spet našel
 med oknom
 močnejšo besedo.

Menrik Marchel: Figura, olje, 1972

Franci Zagoričnik

De rebus meis

I.

Del

ki prede opuščene peščine
utrip zdavnin
zadanih
in zavdanih
jutranjih bleščic
jutrišnjega nejutra
v zarotenem angelstvu
je čas miru
po zatiranju strupov
da ostanejo
v neznohljivem stanju
časnega kotla
osti žilnih kazavcev
kamor
in odkoder
se vklepa
brezumna vedrost
nešteti tujih utripov
ki končujejo v istem
v tem
je tema in svetloba

II.

Besede so opoteče
zamolkli pogovori
opijanajo
namesto vi.a
in krušnih resnic
sni se umikajo
narkotikom piščali
in drugih siren
nad to ni in to bo
nad ne bo neba
korakajo naviti mrtveci
in sejejo smradljivo seme
oprth misli
pohabnih nasmehov
v naročja nehvaležne prsti
čas je prijazen
in pravičen
brez boja zatre
vojščake teme
in predolgih dni
z mehaniko brez ur in zvona

III.

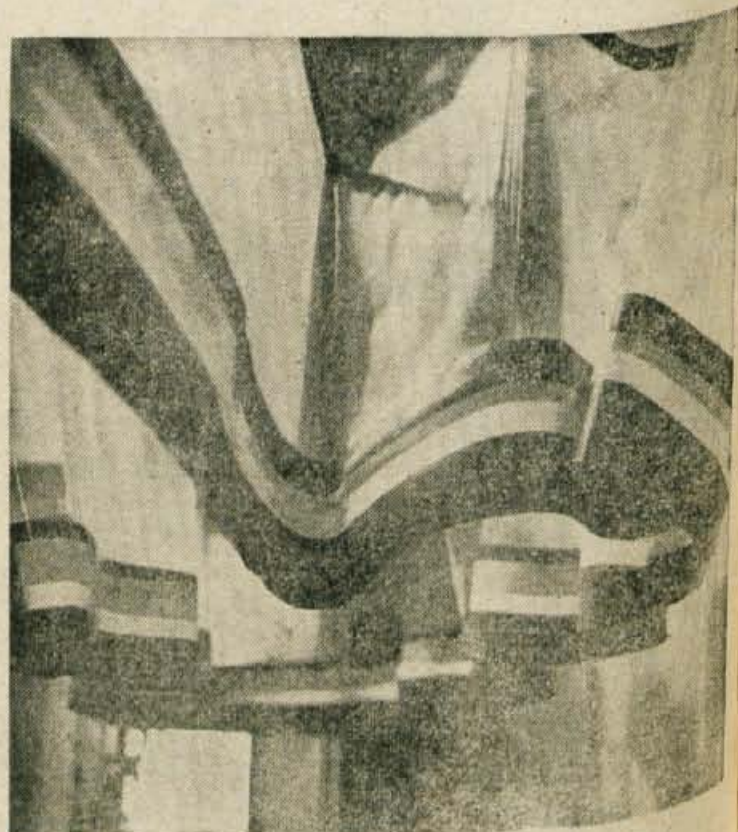
Z danico
če že ostane sama
četudi
prezrta spregledana nevažna
in zato nev kalkilirana
v predpisani potek
odpisovanja
odštevanja
pogovorov o tekmovanju
in tekmovanja
lojnic znojnic in izločil
pisanih raket
s planetom soncem v naročju
bordojskordečem ločju
takšna pot
in en sam konj
med mescem
in zadanimi tujimi mesti
z danico v žepu
če je že pozabljena
kakor ribe crknjenih rib
ceste vkovane v rdeče zlato
rjo opuščeni utripov

IV.

Z danico in vsem drugim
neogibnim
kar malo je imenovati
z besedo
ne z malo in ne z veliko
četudi rastejo svetišča
in so mogočnim na svetu
doprinešeni darovi
kot je treba izbrani
srce bije k smrti
kot nezgrešljiva ura
na oltarjih sveta
gorje je
kadar je smrt povelečevana
ker je zlorabljena
v slavje novih koristi
preteklosti ni
in je ne bo
edini dolg je
resničen
in trajen
toda nespozna

Henrik Marchel: Cvet, olje, 1972

Vinko Tušek: Barvna proga v prostoru, polivinil, 1971

Heinrich Böll

Popotnik, ki prideš v Špa...

Nemški pisatelj Heinrich Böll (rojen 1917 v Kölnu) je prejel letošnjo Nobelovo nagrado za književnost. Njegova pomembnejša dela imamo tudi v slovenskem prevodu (Kruh zgodnjih let, Biljard ob pol desetih, Klovnovi pogledi, Konec službene vožnje).

Ko je avto obstal, je motor še nekaj hipov brnel; zunaj nekje so se odprla velika vrata, skozi razbita okna je padala luč v notranjost avtomobila in videl sem, da je tudi žarnica na stropu uničena; samo grlo je še tičalo v ohišju, nekaj žarečih žičk in ostanki stekla. Potem je motor nehal brniti in zunaj je neki glas zaklical:

»Mrtve sem, je kaj mrtvih?«

»Prekleto,« je vzkliknil voznik, »kaj se sploh ne menite več za zatamnitev?«

»Sleherna zatamnitev je odveč, če vse mesto gorj kot baklja,« je kričal tuji glas. »Imate kaj mrtvih, sem vas vprašal.«

»Ne vem.«

»Mrtve sem kaj, slišiš? Druge pa po stopnicah navzgor, v risalnico, razumeš?«

»Ja, ja.«

Ampak jaz še nisem bil mrtve, sodil sem k onim drugim in nesli so me po stopnicah navzgor. Najprej po dolgem, slabo osvetljenim hodniku, ki so bile njegove stene prepletkane z zeleno oljnato barvo, nanje pa so bili pribiti zvečeni, črni, staroverski obešalniki, in tu je bilo dvoje vrat z emajliranimi tablicama VI a in VI b in med vrati je visela Feuerbachova Medeja, mehko bleščeča se pod steklom v črnem okvirju, in strmela v daljavo; potem je sledilo še dvoje vrat s V a in V b, vmes pa je visela slika Dečka s trnom, čudovito rdečkasto bleščeča se fotografija v rjavem okvirju.

Tu je bil tudi velik steber v sredini med stopniščem in za njim ozek in dolg, čudovit mavčni ponaredek partenonskega friza, rumenkast, pravi, starinski, in vse se je vrstilo, kakor se je moralo vrstiti: grški hoplit, ki je bil v perju videti kot petelin, in na stopnišču, ki je bilo tu prepletkano z rumeno oljnato barvo, so po vrsti viseli vsi od volilnega kneza pa do Adolfa Hitlerja.

In tam v ozkem, dolgem prehodu, kjer sem nekaj trenutkov vodoravno ležal na nosilih, je bila še prav posebno lepa, posebno velika, posebno pisana slika Starega Fritza v sinje modri uniformi, s sijočimi očmi in veliko, zlato zvezdo na prsih.

Potem sem spet nagnjen ležal na nosilih in nosili so me mimo rasnih obrazov: tu je bil nordijski kapitan z orlovskim nosom in neumnimi usti, Mozglanka z zahoda, malce koščena in ostra, alpsko rezalo s čebuljim nosom in spotegnjeni profil z adamovim jabolkom iz planinskih filmov; in potem so me spet nesli po hodniku, spet sem za hip vodoravno ležal na nosilih in preden sta nosača znova zavila na stopnice, sem še komaj videl spomenik padlim vojakom z velikim zlatim železnim križem na vrhu in kamnitim lovorovim ventem.

Vse to se je zgodilo zelo hitro: nisem težak, nosača na sta hitela. Pa vendarle: vse to bi ute-

gnilo biti tudi slepilo; imel sem visoko vročino, povsod sem čutil bolečine. V glavi, v rokah in nogah in srce mi je razbijalo kot noro: česa vsega ne vidi človek v vročini!

Toda ko so bili rasni obrazi za nami, se je zvrstilo še vse drugo: trije doprtni kipi Cezarja, Cicera, Marka Avrelija, lepo drug za drugim, čudoviti ponarečki, čisto rumeni in pravi, starinski in dostojanstveni so stali ob steni, in tudi Hermosov steber je bil tam, ko smo zavili okoli vogala, in čisto na koncu hodnika — ki je bil tu prepletkan z rožnato barvo — čisto na koncu hodnika je nad vhodom v risalnico visela Zeusova spaka; toda Zeusova spaka je bila še daleč. Na desni sem skozi okno videl odseve ognja, vse nebo je bilo rdeče in, mimo so se slavnostno valili debeli črni oblaki dima...

In spet sem moral pogledati na levo, spet sem videl tablico VII a in VII b in med rjavkastimi plesnivimi vrati sem zagledal Nietzschejeve brke in konico njegovega nosu v zlatem okvirju, druga polovica slike pa je bila prepletkana z listkom, na katerem je pisalo: Kirurgija.

»Če bo zdaj,« sem bežno pomislil... »če bo zdaj...« a že je bila tu, pisana in velika slika Toga, ozka in dolga kot stari rezi, sijajen tisk, in spredaj pred hišami kolonistov, pred črni in vojakom, ki je nesmiselno postavil s svojo puško, spredaj pred vsem pa je bil čisto naraven grozd banan: levo šop in desno šop in na srednji banani v desnem šopu, tam je bilo nekaj nakracano; videl sem; sam sem bil tisto tja napisal...

Tedaj so se odprla vrata in pod Zeusovo spako sem odlebdel noter in zaprl oči. Nič več nisem maral gledati. V risalnici je dišalo po jodu, dreku, zavojih in tobaku, in bilo je glasno. Nosačema, ki sta odložila nosila na tla, sem rekel: »Viaknita mi cigareto v usta, v žepu levo zgoraj.«

Čutil sem, kako mi je nekdo šaril okoli žepa, potem je siknila vžigalica in v ustih sem imel prižgano cigareto. Potegnil sem.

»Hvala,« sem rekel.

»Vse to,« sem si mislil, »vse to ni nikakršen dokaz. Konec koncev je prav v vsaki gimnaziji risalnica, hodniki, kjer so na zeleno in rumeno prepletkane stene pritrjeni zvečeni stari obešalniki; navsezadnje to, da med VI a in VI b visi Medeja in med VII a in VII b Nietzschejevi brki, še ni nikakršen dokaz, da sem v svoji šoli.«

Gotovo obstaja predpis, ki zahteva vse to. Hišni red za humanistične gimnazije v Prasilji: Medeja med VI a in VI b, Deček s trnom tam, Cezar, Mark Avrelj in Cicero na hodniku in Nietzsche zgoraj, kjer že poučujejo filozofijo. Partenonski friz in pisana slika Toga. Deček s trnom in partenonski friz sta navsezadnje dva dobra stara, v nekaj rodovih preizkušena šolska

rekvizita in jaz gotovo nisem edini, ki ga je obšla slika, da bi na banano napisal: Naj živj Togo, Tudi vici, ki jih razdirajo v šolah, so zmeraj isti, Mimo tega pa obstaja tudi še možnost, da imam vročino, da sanjam.«

Bolečin zdaj nisem več čutil. V avtu je bilo še hudo; ko smo vozili čez majhne luknje, sem vsakokrat zakričal; laže je bilo v velikih luknjah, kjer se je avto dvigal in spuščal kot ladja v dolini valov. Zdaj pa je očitno že delovala injekcija, ki so mi jo zabili v roko nekje v temi: čutil sem, kako mi je igla predrla kožo in kako mi je nogo oblija vročina.

»Saj ne more biti res,« sem si mislil, »toliko kilometrov avto sploh ni mogel prevoziti, skoraj trideset. In mimo tega: ničesar ne čutiš, prav noben občutek ti ne pove, da si v svoji šoli, ki si jo zapustil komaj pred tremi meseci. Osem let res ni malenkost, naj bi po osmih letih vse to zaznal le z očmi?«

Za svojimi zaprtimi vekami sem znova videl vse to, kot film se je odvijalo pred menoj: spodnji hodnik z zeleno pleskarijo, stopnice, rumeno prepletkano stopnišče, spomenik padlim vojakom, spet stopnice, Cezar, Cicero, Mark Avrelj... Hermes, Nietzschejevi brki, Togo, Zeusova spaka...

Izpljunil sem cigareto in kričal; zmeraj jo dobro delo, če si kričal; samo glasno je bilo treba kričati; kričati je bilo imenično; kričal sem kot nor. Ko se je nekdo sklonil nadme, še zmeraj nisem odprl oči; čutil sem tujo sapo, toplo in odvrtno zaudarjajočo po tobaku in čebuli in neki glas je mirno vprašal: »Kaj pa je?«

»Pil bi,« sem rekel, »in še eno cigareto, v zgornjem žepu.«

Spet je nekdo šaril okoli mojega žepa, spet je siknila vžigalica in nekdo mi je vtaknil v usta prižgano cigareto.

»Kje smo?« sem vprašal.

»V Bendorfu.«

»Hvala,« sem rekel in vlekel.

Očitno sem bil res v Bendorfu, doma torej, in če nisem imel izjemno visoke vročine, sem bil zagotovo v eni humanističnih gimnazij: šola je bila vsekakor. Ali ni glas spodaj zavpil: »Vsi drugi v risalnico!« Bil sem med temi drugimi, živel sem, tisti, ki so živeli, so bili očitno ti drugi. Risalnica je bila torej tu in če sem prav slišal, zakaj naj bi tudi ne videl prav.

Slednjič mi je prinesel vodo; spet sem z njegovega obraza zaduhal sapo po tobaku in čebuli in ne da bi hotel, sem odprl oči: pred menoj je bil star, neobrit obraz nad gasilsko uniformo in star glas je tiho rekel: »Pij, tovariš.«

Pil sem, bila je voda, ampak voda je čudovita; čutil sem kovinski okus posode na svojih ustnicah in lepo je bilo čutiti, kolikšna količina vode je še pritiskala od zadaj, toda gasilec mi je odrgal posodo z ust in šel: zakričal sem, a se ni obrnil, samo utrujeno je skomiznil z ramenji in se oddaljeval; nekdo, ki je ležal zraven mene, je mirno rekel: »Nima smisla tuliti, nimajo več vode. Mesto gorj, saj vidiš.«

Gledal sem skozi zatamnjenjena okna, žarelo in plapolalo je za črnimi zavesami, rdeče za črnimi kot v peči, v katero natresemo premoga. Videl sem, ja: mesto je gorelo.

»Kako se imenuje to mesto?« sem vprašal tištega, ki je ležal zraven mene.

»Bendorf,« je rekel.

»Hvala.«

Strmel sem naravnost predse na vrsto oken ali v strop. Strop je bil še nenačet, bel in gladek, z ozkim klasicističnim štukaturnim robov; a kaj, v vseh šolah so v risalnicah na stropu klasicistične štukature, vsaj v dobrih starih humanističnih gimnazijah. To je vendar jasno.

Zdaj sem si moral priznati, da ležim v risalnici humanistične gimnazije v Bendorfu. Bendorf ima tri humanistične gimnazije. Solo Friderika Velikega, Albertovo šolo in — nemara mi tega sploh ne bi bilo treba omenjati — šolo Adolfa Hitlerja. Kaj ni v šoli Friderika Velikega visela na stopnišču posebno lepa, posebno pisana, posebno velika slika Starega Fritza? V tej šoli sem bil namreč osem let, osem let, a zakaj bi ta slika ne mogla viseti tudi v drugih šolah, na istem mestu, tako jasna in vpadljiva, da je morala pritegniti pogled, če si stopal po stopnicah iz pritičja v prvo nadstropje.

(Nadaljevanje na naslednji strani)

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

Zunaj sem slišal streljanje težke artilerije. Drugače je bilo malone tiho; samo kdaj pa kdaj so iz za zaves proniknili požrešni zublji in vtem se je nekje zrušil zatrep. Artilerija je streljala mirno in enakomerno in mislil sem si: dobra artilerija! Vem, to je prostastko, pa sem si vseeno tako mislil. Moj bog, kako pomirjajoča je bila artilerija, kako domača, temna in groba, mehko, skoraj tenkočutno orgljanje. Nekako dostojanstveno. Zdi se mi, da ima artilerija nekaj dostojanstvenega, četudi strelja. Tako dostojno se sliši, prav zaresno, kot vojna v slikanicah. Potem sem pomislil, koliko imen bo na spomeniku padlim vojakom, ko ga bodo znova odkrili s še večjim zlatim železnim križem in še z večjim kamnitim lovorovim vencem, in nenadoma sem domnel: če sem zares v svoji stari šoli, bo na njem zapisano tudi moje ime, vklesano v kamen in v šolskem kofedarju bo za mojim imenom zapisano: »...iz šole odšel na fronto in padel za...«

Vendar še nisem vedel, za kaj, in tudi tega še nisem vedel, če sem res v svoji stari šoli. Spomenik padlim vojakom ni bil nič posebnega, nič vpadljivega, bil je kot povsod drugod konfekcijski spomenik padlim vojakom, ja, menda so jih dobivali iz nekakšne centrale...

Ozrl sem se po risalnici, toda slike so bile snete in kaj vse je bilo že mogoče videti na klopek, ki so bile nakopičene v kotu in pred okni, ozkimi in visokimi, ki so se vrstila tesno drugo ob drugem, da je prihajalo skozenja dosti svetlobe, kakor se pač spodobi za risalnico. Srce mi ni povedalo ničesar. Ali mi res ne bi povedalo, ko bi bil v tej luknji, kjer sem osam let risal vaze in vadil pismenke, vitke, fine posnetke rimskih steklenih vaz, ki jih je profesor risanja postavljal na stolajo pred nami, in pisave vseh vrst, okroglo

pisavo, antikvo, latinico, italsko. Nobene reči nisem v šoli sovražil tako kot te ure, nenehno sem se dolgočasil in nikoli nisem znal risati vaz ali pismenk. Toda kje so bile moje kletvice, kje je bilo moje sovraštvo spriču teh motno popleskanih dolgočasnih sten? Nič ni spregovorilo v meni in nemo sem zmajal z glavo.

Vedno sem radiral, šilil svinčnik, radiral... nič.

Nisem točno vedel, kam sem ranjen; vedel sem samo, da ne morem premakniti rok in desne noge tudi ne, le levo sem lahko za spoznanje zganil. Mislil sem, da so mi roke privezali k telesu, tako močno, da jih nisem mogel ganiti.

Izpljunil sem drugo cigareto, v prehod med slamaricami in poskušal zganiti z rokami, pa me je tako zabolelo, da sem moral zatuliti; kričal sem naprej; vedno znova je bilo lepo kričati; pa tudi divji sem bil, ker nisem mogel premakniti rok.

Potem je pred menoj obstal zdravnik; snel si je očala in me gledal z mežikajočimi očmi; za njim je stal gasilec, ki mi je dal vođe. Nekaj je pošepnil zdravniku v uho in zdravnik si je spet nadel očala. Javno sem videl njegove velike sive oči z rahlo drhtečimi zenicami za debelimi lečami. Gledal me je tako dolgo, tako dolgo, da sem se moral ozreti proč, in tiho rekel: »Trenutek, takoj boste na vrsti.«

Potem so dvignili tistega, ki je ležal zraven mene in ga odnesli za tablo; gledal sem za njimi: tablo so raztegnili in jo postavili počez, vrzel med steno in tablo pa so zakrili z rjuho, za katero je gorela slepeča luč...

Nič ni bilo slišati, dokler rjuhe niso spet odstrili in odnesli tistega, ki je ležal zraven mene; nosača z utrujenima, brezbržnima obrazoma sta ga odnesla skozi vrata.

Znova sem zaprl oči in pomislil: »Izvedeti moraš, kam si ranjen in če si v svoji stari šoli.«

Vse se mi je zdelo tako mrzlo in brezbržno, ko da bi me nesli skozi muzej mrtvega mesta, skozi svet, ki je bil tuj in ga še za mar nisem imel, čeravno so ga moje oči prepoznale, a samo moje oči: saj ni moglo biti res, da sem še pred tremi meseci sedel tukaj, risal vaze in slikal pisave, da sem v odmorih hodil dol, s kosom kruha, namazanega z marmelado, mimo Nietzscheja, Hermesa, Toga, Cezarja, Cicera, Marka Avrelija, čisto počasi prav do spodnjega hodnika, kjer je visela Medeja, pit mleko k hišniku, k Birgelerju, pit mleko v tisto mračno kamričo, kjer si lahko tvegal in pokadil cigareto, čeprav je bilo prepovedano.

Gotovo so tega, ki je ležal zraven mene, odnesli kam dol, kjer so ležali mrtvi; mogoče so ležali mrtvi v Birgelerjevi majlni sivi kamriči, kjer je dišalo po toplim mleku, po prahu in Birgelerjevem slabem tobaku...

Slednjič sta se nosača vrnila in tokrat sta dvignila mene in me odnesla za tablo. Ležal sem na operacijski mizi in čisto jasno videl samega sebe, vendar sem bil zelo majhen, skrčen tam zgoraj v steklu prosojne žarnice, droban in bel, droban, rumenkasto bel zavojček kot nenavadno subtilni embrijo: tisto tam zgoraj sem bil torej jaz.

Zdravnik mi je obrnil hrbet in stal ob mizi, kjer je brskal med instrumenti; širok in star je stal pred mizo gasilec in se mi smehljaj; smehljaj se je in njegov bradati, umazani obraz je bil kot obraz spečega človeka. Mimo njegove rame sem na popacani hrbtni strani table zagledal nekaj, ob čemer je moje srce, prvokrat, odkar sem bil v tej mrtvašnici, nekaj začutilo. V neki skruti izbi svojega srca sem se globoko in strahotno zgrozil in srce mi je divje začelo utripati: tam na tabli je bila moja pisava. Zgoraj v najvišji vrsti. Poznam svojo pisavo; to je dosti huje, kot če se človek vidi v zrcalu, dosti bolj jasno in prav nobene možnosti ni bilo, da bi podvomil v istovetnost svoje pisave. Vse drugo ni bilo nikakršen dokaz, ne Medeja ne Nietzsche, ne profil iz plininskih filmov niti banane iz Toga, vse to je bilo po vseh šolah enako — ne verjamem pa, da bi v drugih šolah pisali na tablo z mojo pisavo. Še zmeraj je bil tam rek, ki smo ga morali takrat pisati, v tem obupanem življenju, ki je bilo komaj tri mesece za nami: Popotnik, ki prideš v Spa...

O, vem, tabla je bila prekratka in profesor risanja me je zmerjal, da nisem znal razdeliti prostora, da sem izbral preveliko pisavo in nato je sam, zmajevaje z glavo napisal enako veliko: Popotnik, ki prideš v Spa...

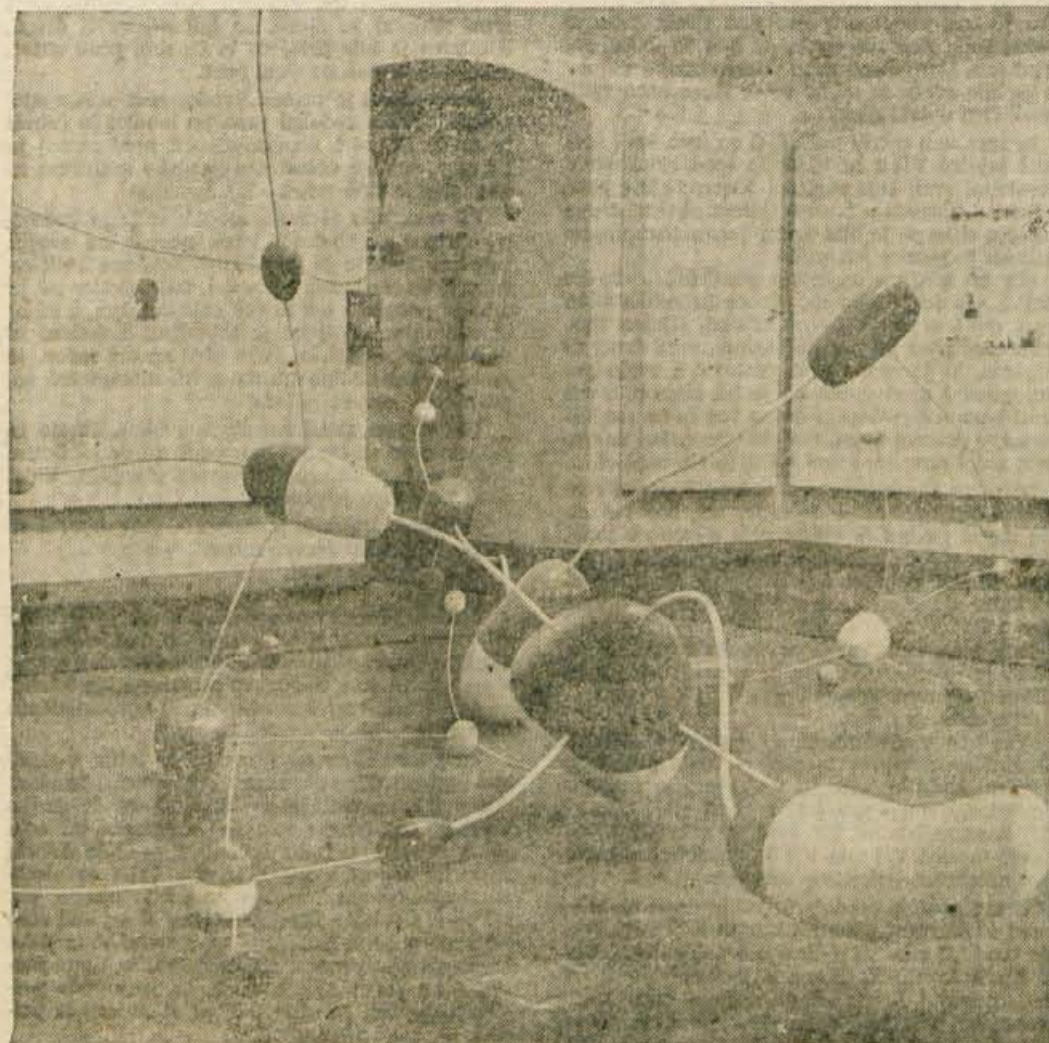
Sedemkrat, z mojo pisavo, v antikvi, gotici, kurzivi, latinici, italiki in okrogli pisavi je bilo jasno in neizprosno napisano: Popotnik, ki prideš v Spa...

Gasilec je na zdravnikov klic stopil malce vstran, tako da sem videl celoten rek, malce okrnjen, ker sem pač pisal s prevelikimi črkami in napravil preveč pik.

Trznil sem kvišku, ko sem začutil pekočo bolečino v levem stegnu, hotel sem se opreti, pa se nisem mogel; pogledal sem po sebi navzdol in tedaj sem videl: sneli so mi povoj, nisem imel več rok, tudi desne noge ne, in nenadoma sem omahnil nazaj, ker se nisem mogel opreti; kričal sem; gasilec me je groženo pogledal, zdravnik pa je samo skomizgnil z rameni in še venomer pritiskal na batek brizgalke, ki je počasi in mirno drsel navzdol; spet sem hotel pogledati na tablo, toda gasilec je stal zdaj čisto zraven mene in mi jo je zakrival; trdno me je držal za rame in v nosnice mi je udaril ožgan, umazan vonj njegove umazane uniforme, videl sem samo njegov utrujeni, žalostni obraz in tedaj sem ga spoznal: bil je Birgeler.

»Mleka,« sem tiho rekel.

Prevedla Alenka Dolž-Vrabc

Vinko Tušek: K-5, barvan les, 1971

SNOVANJA — posebno kulturno rubriko
GLASA ureja uredniški odbor Kluba kulturnih delavcev v Kranju: Milan Batista, Anton Miklavčič, Dušan Ogrizek, Bojan Pisk, Albin Učakar, Crtomir Zorc in Olga Zupan. Odgovorni urednik Bojan Pisk
Lektor Franc Drolc.